

3. Dimitrij (Kovalnitskij Mihail Georgievich) // Dyhovenstvo Odessa / avt.–sost. A.V. Mihalchenko. – Odessa : “TES”, 2012. – 559 s.

4. Rossijski derzavni istorichni arhiv (dali – RDIA). – F. 796. – Op. 439. – Spr. 322.

5. Tsentralnij derzavni istorichni arhiv Ukrainu m. Kiev. – F. 1396. – Op. 71. – Spr. 71.

6. Dianova N.M. Vnesok vushogo pravoslavnogo dyhovenstva Pivdennoi Ukrainu y rozvutok nayku i osvitu (kinets XVIII – pochatok XX st.): monografiya / N.M. Dianova. – Odessa: Feniks, 2012. – 319 s.

7. Vozzvanie k hristianam goroda Odessu / Dimitrij (arhiepiscope Hersonskij i Odesskij) // HEV. Neofits. otdel. – 1905. – № 21. – S. 353–357.

8. Predlozenie dyhovenstvu Hersonskoj eparhii ob otkrutii vo vseh tserkvah vo vremya bogoslyzheniya sbora pozertvovanij v polzy nuzhdajshihya i golodayshih eparhii / Dimitrij (arhiepiscope Hersonskij i Odesskij) // HEV. Neofits. otdel. – 1905. – № 24. – S. 425–427.

9. Florovskij G.V. Pyti rysskogo bogosloviya / G.Florovskij, protoierej. – Pariz, 1937. – 599 s.

10. Trigyb O.P. Istoriya Hersonskoj eparhii (1775–1918 rr.) : avtoref. ... kand. ist. nauk : 07.00.01 / O.P. Trigyb. – Nikolaev, 2000. – 19 s.

11. Vsepoddaneishi otchet ober–prokyrora Svyateishego Sinoda po vedomstvu pravoslavnogo ispovedaniya za 1913 g. – SPb. : Sinodalna tipografiya, 1915. – 316 s., pril. – 142 s.

12. RDIA. – F. 802. – Op. 15. – Spr. 419.

13. Tam samo. – Spr. 422.

Dianova N. N., Doctor of historical sciences, professor of history of Ukraine, Odessa National University of a name of I. I. Mechnikov (Ukraine, Odessa), dzess2009@rambler.ru

Archbishop Hersonsky and Odessa Dimitrij (Kovalnitsky)

The purpose of the presented publication consists in research of the main activities of the archbishop Dimitrij (Kovalnitsky). In the course of work general scientific and special techniques of research are used.

During historiography processing on the specified problem and the analysis of the found sources methods are used: heuristic, analysis and synthesis. By means of retrospective, descriptive and prosopographic methods the main activities of the bishop are investigated. They are considered in a context of development of institutions of education and church against the corresponding historical events which took place in the Russian Empire.

It is found out that Dimitrij's hierarchal service happened during the period of time noted by the crisis phenomena difficult for orthodox church. They are caused by distribution of Protestantism, a sectic, materialistic views among a certain part of the population and revolutionary events of 1905–1907 years. It is proved that the archbishop made considerable efforts for development of spiritual education, increase of moral and cultural level of parishioners and preservation of dominant positions of Russian Orthodox Church in the Kherson and Odessa diocese.

Keywords: Dimitrij (Kovalnitsky), archbishop, Kherson diocese, orthodox church, education.

Дианова Н. Н., доктор исторических наук, доцент, профессор кафедры истории Украины, Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова (Украина, Одесса), dzess2009@rambler.ru

Архиепископ Херсонский и Одесский Димитрий (Ковальницкий)

Цель представленной публикации заключается в исследовании основных направлений деятельности архиепископа Димитрия (Ковальницкого). В процессе работы использованы общенаучные и специальные методики исследования.

Во время обработки историографии по указанной проблеме и анализа найденных источников использованы методы: эвристический, анализа и синтеза. При помощи ретроспективного, дескриптивного и просопографического методов исследованы основные направления деятельности архиепископа. Они рассмотрены в контексте развития институций просвещения и церкви на фоне соответствующих исторических событий, которые имели место в Российской империи.

Выяснено, что архиепископское служение Димитрия происходило в сложный для православной церкви период времени, отмеченный кризисными явлениями. Они вызваны распространением протестантизма, сектанства, материалистических взглядов среди определенной части населения и революционными событиями 1905–1907 гг. Доказано, что архиепископ приложил значительные усилия для развития духовного образования, повышения морального и культурного уровня прихожан и сохранения господствующих позиций Русской православной церкви в Херсонской и Одесской епархии.

Ключевые слова: Димитрий (Ковальницкий), архиепископ, Херсонская епархия, православная церковь, просвещение.

* * *

УДК 63(477)(092)

Бурлака С. М.

аспірантка, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини (Україна, Умань), svetlanka.burlaka@mail.ru

ЖИТТЄВИЙ ТА НАУКОВИЙ ШЛЯХ І. М. ЄРЕМЕЄВА

На основі історичних джерел розглядається тернистий та творчий шлях відомого селекціонера, педагога, професора Івана Максимовича Єремєєва (1817–1887) – автора сорту пшениці “Українка–0246”.

Ключові слова: І. М. Єремєєв, селекція, новатор.

Відкриття нових сортів пшениці є результатом діяльності вчених усього світу. Свій внесок у розвиток селекційної науки зробили й вітчизняні вчені–селекціонери. Прогресивний розвиток селекції пов'язаний з ім'ям видатного вченого, професора Єремєєва Івана Максимовича (1817–1887рр.). Саме його винайдення знаменитого сорту пшениці “Українка–0246” принесла радянській селекційній роботі світове визнання.

Мета нашого дослідження полягає у спробі проаналізувати активну діяльність І.М. Єремєєва як одного із відомих вчених–селекціонерів, з іменем якого пов'язана історія Уманщини. Поза всяким сумнівом, і досі в українській історіографії доля вченого недостатньо вивчена. Дослідженню життєдіяльності творчості І.М. Єремєєва присвятили свої роботи викладачі Уманського національного університету садівництва, де в 1951–1957рр. працював вчений, а саме: О.І. Зінченко, Ю.Ф. Терещенко, Л.О. Цимбровська (колишня завідувача музеєм УНУС) [3], В.П. Сигида [4], І.К. Бобир [1] та ін. Однак, незважаючи на це, й досі в його біографії ще багато невідомих сторінок, зокрема, тих, що стосуються періоду формування наукових засад і громадських поглядів ученого за життя. Саме дослідженню цієї проблеми присвячується наша стаття.

Видатний учений, новатор у галузі селекції та рослинництва, професор Іван Максимович Єремєєв народився 19 січня 1887р. у м. Ромни колишньої Полтавської губернії. У 1882 р. помер його батько. Мати з п'ятьма дітьми на руках, серед яких Іван був найстаршим, змушена була переїхати в м. Курськ. Там у 1904 р. він закінчив реальне училище, вступив до Харківського технологічного інституту. Однак у 1907 р., через переслідування за революційну діяльність, навчання І.Єремєєва було перерване і він емігрував до Швейцарії, згодом – у Францію. У 1907–1909 рр. юнак закінчив агрономічний інститут при природничому факультеті університету у м. Нансі, що неподалік від Парижа. Жив молодий І.Єремєєв на кошти від співпраці з російськими сільськогосподарськими журналами, в яких публікував наукові статті, огляди і замітки з плодівництва, городництва і фітопатології під псевдонімом Іван Максимович [2, с. 426–427]. Одночасно продовжував навчання, відвідуючи курси лекцій у Пастерівському інституті, Сорбонському університеті та Ботанічному саду до 1912 р. У 1912–1915 рр. працював агрономом дослідницької станції в Топчедері (Сербія). У серпні 1915 року при поверненні в Україну був заарештований на кордоні і відправлений у Харківську тюрму, звідки у листопаді був звільнений під заставу.

3 січня 1916 року Іван Максимович працював помічником директора Іванівської селекційно-дослідної станції до її закриття восени того ж року. Потім знову був арешт, але суд виправдав його.

3 травня 1917 року Івана Максимовича було призначено завідувачем відділу селекції пшениці Миронівської дослідної станції, який після укрупнення став відділом селекції і насінництва озимої пшениці, вівса і цукрового буряка до жовтня 1929 року.

Будучи на цій посаді, Іван Максимович з 1922 року читав лекції в Маслівському сільськогосподарському технікумі, який пізніше за його активної участі був реорганізований в Інститут селекції і насінництва імені К.А. Тімірязєва.

До початку 20-х рр. ХХ ст. під керівництвом І. М. Єремєєва були виведені і впроваджені у виробництво два сорти пшениці і два сорти вівса, з яких озима пшениця “Українка-0246” незабаром стала найрозповсюдженішим сортом в Україні і СРСР. Після експонування на всесвітньому Лейпцігському ярмарку в 1927 році сорт широко розповсюджувався в інші країни. У 1928 році Іван Максимович про “Українку-0246”, опублікував монографічний нарис, який вважається класичним, де в усіх деталях описав особливості сорту. В середині 30-х років її висівали на площі понад 7 млн. га. [3, с.8–9].

Пшениця “Українка” була рекомендована виробництву в 1924 році і за 10 років стала основним сортом в Україні. Сорт мав такі позитивні властивості: значно вищу врожайність у порівнянні з іншими сортами, найвищу якість зерна серед усіх сортів озимої пшениці, високу зимостійкість і, особливо, посухостійкість.

У катастрофічний для озимої пшениці зимовий період 1927–1928рр., коли в Україні загинуло більше 80% посівів озимих, залишилось практично тільки посіви цього сорту.

У той час в Україні з’явилась така поговорка: “Хочеш мати добру жінку, сій пшеницю Українку”. Хліб із зерна пшениці сорту “Українка” має найвищі хлібопекарські якості.

У середині 30-х рр. ХХ ст. в міжнародній торгівлі зерном пшениці сорт “Українку” було прийнято як еталон вмісту білка [4, с. 27–28].

3 жовтня 1929 р. Іван Максимович перейшов повністю працювати до Масловського інституту у зв’язку з обранням його професором і завідувачем кафедри селекції та насінництва, де колеги називали його “Тривога”, тому що він, як ніхто інший, своєчасно і безпомилково реагував на різні події, особливо негативні, волонтарські, яких інші не помічали.

У відділі він був вимогливим і переконував, що в селекційній роботі немає дрібниць.

Його участь у створенні сорту не лише в тому, що він провів заключні роботи з різних випробувань сорту, але головне, що він широко впровадив цей сорт у виробництво.

18 червня 1923 року в Сорто-насінницькому Управлінні “Українка-0246” була офіційно визнана сортом.

Миронівська станція і селекціонер Іван Максимович Єремєєв може сказати: “Я зробив, що міг, а хто може, нехай зробить краще” [1, с. 88–90].

Для І.М. Єремєєва не існувало мовних бар’єрів. Будучи росіянином, він чудово знав українську мову, досконало володів англійською і французькою, самостійно користувався літературою на німецькій і сербській мовах.

Серед його учнів з Маславського інституту слід відзначити Ф.Г. Кириченка, В.Н. Ремесла, П.Ф. Гаркавого, В.І. Дідуся, які згодом стали видатними селекціонерами країни.

У 1931–1933 рр. Іван Максимович працює у Всесоюзному НДІ цукрової промисловості завідувачим відділом селекції небурякових культур і керує селекційною і насінницькою роботою мережі дослідних станцій Голоцукру.

З 1934 до листопада 1941 рр. на запрошення академіка М.І. Вавилова Іван Максимович працював у системі Всесоюзного інституту рослинництва (ВІР). Під його наглядом було виведено декілька сортів озимої та ярої пшениці, гороху, гречки. Під керівництвом ученого успішно захистили кандидатські дисертації п’ять аспірантів.

У 1935р. вийшло двотомне видання “Теоретичні основи селекції” під редакцією академіка М.І. Вавилова. У колі співавторів першого тому був і професор І.М. Єремєєв.

У 1936р. кваліфікаційна комісія ВАСТНІЛ присвоїла І.М. Єремєєву науковий ступінь доктора сільськогосподарських наук за сукупність опублікованих робіт без захисту дисертації та вчене звання дійсного члена інституту (ВІРА).

У 1937р. Держкомісія СРСР із сортовипробування затвердила за І.М. Єремєєвим 50% авторства з виведення сорту “Українка-0246”, а Наркомзем СРСР встановив відповідну грошову премію.

У 1939 і 1940рр. Іван Максимович був учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки, де нагороджений Малою Золотою медаллю та затверджений кандидатом на участь у ній в 1941р.

Працюючи у ВІРі, І.М. Єремєєв читав лекції студентам-заочникам Ленінградського університету, слухачам курсів підвищення кваліфікації керівних працівників, головам колгоспів і директорів радгоспів, селекціонерам, агрономам-насіннезнавцям, агрономам-апробаторам, керував роботою студентів-практикантів.

З листопада 1943 року у зв’язку з блокадою Ленінграда і до її ліквідації в 1944р., Івана Максимовича призначено заступником директора Північно-Двінської селекційної станції Архангельської області і керівником відділу селекції пшениці.

Після звільнення Ленінграда повернувся на селекційну станцію заступником директора з наукової частини.

У 1945р. Івана Максимовича обрано на конкурсній основі завідувачем кафедри селекції і насінництва Білоцерківського сільськогосподарського інституту, нагороджено медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”

У 1946р. рішенням ВАК СРСР йому видані дипломи сільськогосподарських наук і професора.

Будучи професором і працюючи завідувачем кафедри рослинництва і селекції Уманського сільськогосподарського інституту в 1951–1957 рр., Іван

Максимович був також учасником ВДНГ СРСР у 1956 р.

У цьому ж році Івану Максимовичу вручена медаль на честь 100-річчя І.В. Мічуріна, а сорт “Українка-0246” затверджений міжнародними стандартами сильних пшениць ООН. Вчений продовжував роботу над поліпшенням сорту “Українка-0246”. У той час вона займала площу посівів понад 300 тис. га.

Інститут клопотав про нагородження Івана Максимовича Орденом Трудового Червоного Прапора за довголітню бездоганну роботу в науково-дослідницьких установах та вузах. На превеликий жаль, незадовго після вшанування 70-річного ювілею, 2 лютого 1957 р. Іван Максимович помер. 4 лютого він був похований на Софійському кладовищі в Умані поруч з дружиною [5, с.74–75].

Іван Максимович приваблював не лише глибиною і актуальністю думки, а й високою майстерністю, працелюбством, бездоганною методикою досліджень, достовірністю даних, аргументованістю висновків, відданістю істині і обов’язку за будь-яких обставин.

Після смерті вченого залишилось велике творче наслідування, яке потребує подальшого вивчення.

Отже, дослідження Івана Максимовича Єремєєва започаткувало якісно новий етап у вивченні подальших селекційних досліджень. Праці з теорії і практики селекційного процесу, які і тепер не втратили актуальності, стали дороговказом для подальших наукових пошуків, осмисленням цієї проблематики.

Список використаних джерел

1. Бобир В.П. Озима пшениця Українка-0246 – мати сортів українських пшениць / *Мат. наук. конф. “Сучасні інтенсивні сорти і сортові технології у виробництві”* (присвячено 120-річчю з Дня народження І.М. Єремєєва). – Умань, 2007.
2. Борсук Г.Ю. Єремєєв Іван Максимович / Г.Ю. Борсук // *Енциклопедія сучасної України* : у 25 т. – К., 2009. – Т.9: Е–Ж.
3. Зінченко О.І., Терещенко Ю.Ф., Цимбровська Л.О. Його зоря – всесвітньо відома Українка 0246 / *Мат. наук. конф. “Сучасні інтенсивні сорти і сортові технології у виробництві”* (присвячено 120-річчю з Дня народження І.М. Єремєєва). – Умань, 2007.
4. Сигида В.П. Озима пшениця Українка 0246 – мати сортів українських пшениць / *Мат. наук. конф. “Сучасні інтенсивні сорти і сортові технології у виробництві”* (присвячено 120-річчю з Дня народження І.М. Єремєєва). – Умань, 2007.
5. Чернецький С.І. Іван Максимович Єремєєв – український вчений зі світовим ім’ям / *Прог. і матер. наук.–прак. конф. “День науки історичного факультету – 2013”*. – К. : Логос, 2013.

References

1. Bobyr V.P. Ozyrna pshenyca Ukrayinka-0246 – maty sortiv ukraïnskyykh pshenyts / *Mat. nauk. konf. “Suchasni intensyvnii sorty i sortovi tekhnologiyi u vyrobnyctvo”* (prysvyacheno 120-rihchyu z Dnya narodzhennya I.M. Yeremeyeva). – Uman, 2007.
2. Borsuk G.Yu. Yeremeyev Ivan Maksymovych / G.Yu. Borsuk // *Encyklopediya suchasnoyi Ukrayiny: U 25 t.* – K., 2009. – T. 9: E–Zh.
3. Zinchenko O.I., Tereshhenko Yu.F., Cymbrovska L.O. Jogo zorya – vsesvitno vidoma Ukrayinka 0246 / *Mat. nauk. konf. “Suchasni intensyvnii sorty i sortovi tekhnologiyi u vyrobnyctvo”* (prysvyacheno 120-rihchyu z Dnya narodzhennya I.M. Yeremeyeva). – Uman, 2007.
4. Sygyda V.P. Ozyrna pshenyca Ukrayinka 0246 – maty sortiv ukraïnskyykh pshenyts / *Mat. nauk. konf. “Suchasni intensyvnii sorty i sortovi tekhnologiyi u vyrobnyctvo”* (prysvyacheno 120-rihchyu z Dnya narodzhennya I.M. Yeremeyeva). – Uman, 2007.
5. Cherneczkij S.I. Ivan Maksymovych Yeremeyev – ukraïnskyy vcheniy zi svitovym imyam / *Prog. i mater. nauk.–prak. konf. “Den nauky istorychnogo fakultetu – 2013”*. – K. : Logos, 2013.

Burlaka S. M., post-graduate student of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Ukraine, Uman), svetlanka.burlaka@mail.ru

Life and scientific activity of I. M. Yeremeyev

On the basis of historical sources the article analyzes a thorny path of life and scientific activity of the famous selectionist, pedagogue, Professor Ivan Maksymovych Yeremeyev (1817–1887) – the inventor of wheat variety “Ukrayinka-0246”.

Keywords: I. M. Yeremeyev, selection, innovator.

Бурлака С. Н., аспирантка, Уманский государственный педагогический университет им. Павла Тычины (Украина, Умань), svetlanka.burlaka@mail.ru

Жизненный и научный путь И. М. Еремеева

На основе исторических источников рассматривается тернистый и творческий путь известного селекционера, педагога, профессора Ивана Максимовича Еремеева (1817–1887) – автора сорта пшеницы “Украинка-0246”.

Ключевые слова: И. М. Еремеев, селекция, новатор.

* * *

УДК [001.89:633.88]+321.02+394]“1879/1920”(091)

Вергунов В. А.

доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НААН, директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН (Україна, Київ), nnsqb@ukr.net

П. І. ГАВСЕВИЧ (1879–1920) – ОРГАНІЗАТОР СИСТЕМНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН, ДЕРЖАВНИЙ ТА ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ У РОКИ ПЕРШИХ СПОДІВАНЬ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ

Методом історико-наукового аналізу комплексно реконструйовано життя та творчу діяльність основоположника системного запровадження дослідництва для потреб вітчизняного лікарського рослинництва, відомого державного та громадського діяча П.І. Гавсевича. Отримані результати архівних пошуків дали можливість доповнити і розширити біобібліографію вченого як видатної особистості та організатора науки, в першу чергу, щодо внеску у запровадження організаційних побудов для потреб галузевого дослідництва.

Ключові слова: П.І. Гавсевич, сільськогосподарська дослідна справа, лікарські рослини, біобібліографія, рослинництво.

Власними численними дослідженнями доводжу, що історія появи наймолодшої складової природознавства та культури нації – сільськогосподарської дослідної справи як галузі знань і особливо організації пов’язана з одним із символів держави України – Полтавщиною [1]. Вона не лише дала нації сотні славетних імен, що словом і ділом прославили її у світовому вимірі, але, як виявилось, ще й спонукала до реальних державотворчих дій щодо подальшого розвитку суспільства і Вітчизни взагалі. Для аграрного сектору України, що продовжує залишатися домінуючим в економіці, такою подією стало заснування 130 років тому Полтавського дослідного поля – першої постійно діючої казенної інституції для потреб наукового забезпечення ведення вітчизняного сільського господарства [2]. Воно і дало відлік галузевому дослідництву як організації разом із напрацьованими від експедицій з дослідження земель Полтавщини професора В.В. Докучаєва, що втілилися у появу морфолого-генетичного ґрунтознавства –основи основ сільськогосподарської дослідної справи як галузі знань після виходу у 1883 р. праці “Російський чорнозем”. Це зрештою стало методологічним підґрунтям подальших генеруючих організаційних дій [3]. Вони відбувалися не тільки шляхом створення нових методик, інструментарію, спеціалізації, законодавчої і бюджетної зацікавленості тощо, але і розгортанням нових напрямів досліджень. І тут знову серед піонерів – Полтавщина. Науко-